

gim, umikanje zaradi visoke ljubezni in zaradi usmiljenja. Postaja za postajo — veriga trpljenj: beg v pokrajino, tisoč prevez, beg v Pariz, beg venomer... Čemu to razumu nepojmljivo mučenje, žrtvovanje drug drugega, čemu, če bi ne bilo neke silne ideje, ki je preko razuma. To je križišče čutnosti in milosti, mesa in duha, od tod ta čudna težka atmosfera umiranja in oživiljanja. Vse to dogajanje: ni ne smrt, ne življenje in je obenem strašnejše kot smrt in bolj živo kot življenje, prebujanje notranjega, božjega človeka iz spon tisočletnega nagonstva.

Mojstrsko je prikazano vse to mrakotno odigravanje, pokrajina, prostor, sleherni predmet in človek se zlivajo v enotno, sivo ubranost, ki vpliva težko in porazno, kajti kljub nadčloveškemu vzgonu nad samim seboj ne zažari kot zmagovalec ne Jean, čigar smrt zapusti bolesten spomin, ne Noemi, ki zvesta svoji odpovedi živi poslej samotno, zdi se, — neodrešena. Prav ta zaključek potrjuje umetniško resničnost Mauriacovih oseb, ki niso sestavljene iz suhih principov. Brezupna žalost, ki je osnovni ton vsega dela, izkreše eno samo misel, da leži smisel prostovoljne, zavestne uklonitve osebnosti izven mej človeškega. Kljub čudoviti objektivaciji dejanja vendarle čutiš, kako je tudi pisatelj sam še ves sredi borbe, ki mu narekuje stroge in toge stavke ali njih okamenelost izdaja zatajene nemire in viharje.

Prevajalca Kocbek in Šolar sta s tem prevodom obogatila našo književnost, čeprav mislim, da nam z »Gobavcem« Mauriac za bodoče že zadošča. Nič odveč niso naglasna znamenja, s katerimi sta čitatelja prisilila, da da marsikateri besedi spet krepak podarek, ki je že v govorici obledel. Mesarjeva oprema je knjigi zelo primerna.

Miran Jarc

Redne publikacije Založbe Modre Ptice za l. 1930.

Hamsun-Kresal: Blagoslov zemlje. Roman. Str. 339. — Čehov-Vidmar: Anjuta. Novele. Str. 332. — Galswothy-Župančič: Temni cvet. Roman. Str. 303. — Marimée-Župančič: Šentjernejska noč. Roman. Str. 281.

Slovenska prevodna književna organizacija je morda v tem hipu naša največja

umetnostno-kulturna sila in nikakor ni mogoče, da bi jo literarno-kritična kontrola ignorirala kakor doslej. Prav do zadnjega časa se je namreč pri tej kritiki prevod v vsakem oziru smatral za manjvreden od domačega izvirnega dela. Prav zato je treba, da kritika da pravo mesto tudi prevodu in da podčrta njega pravo ceno. Danes še nimamo pregleda našega prevodnega slovstva, kaj šele, da bi imeli premerjeno njega ceno, in to ne samo v filološko-jezikovnem smislu, marveč predvsem v njega notranji kakovosti, in še več: ne poznamo relativne vrednosti prevodov z ozirom na potrebe našega človeka in pomen v našem literarno-kulturnem razvoju. Kajti vsak prevod je nova domača lit. tvorba, prvič: lahko odkritje in pogon v novo smer, lahko pa tudi nepotreben zastarel literaren nadomestek, ki ne oplodi našega duha za nikako novo duhovno bogastvo. In to kljub temu, čeprav je bilo delo svojčas novost.

Tako naša kritika ni zadostno poudarila in izčrpala niti pomembnosti izdaj »Ane Karenine«, »Bratov Karamazovih« (Založba Svet) in Reymontovih »Kmetov« (Sl. Matica), kaj šele, da bi kot novost začutila vrednoto čapkovskega »Krakratita« (Umetniška Propaganda), L. Hemonove »Marije Kožuhoče« (Kmetijska Matica), ali Fr. Herwigovega »Sv. Boštjana iz predmestja« (Delavska založba), ki bi ne smele ostati neopažene! Ni še ocenjena »Mohorjeva knjižnica«, »Ljudska knjižnica« Jugoslovanske knjigarne, ni doživela potrebne karakteristike niti »Prevodna knjižnica« Tiskovne zadruga in še nekatere druge.

Koliko vrednot je bilo tako zmetanih med šaro prav po neurejenosti ali računski špekulaciji izdajateljev samih! Kaj vse je bilo v »Narodni knjižnici«, kaj v »Umetniški propagandi«, ki je najlepši tip za take vrste založbo, ali »Cirilovi knjižnici«, ki je veličino Zeyerjevega »Marijinega vrta« ponižala v neokusno obliko cenene molitvenika. Sploh se pri naših izdajateljih ni dovolj cenila notranja vrednost prevoda samega; dejali so ga iz umetnostnih vzrokov nad ceneno čtivo za vse in sta bila oblika, v kateri so ga dajali, in jezikovni prevod irelevantna. In prvo pot iz take izdajateljske zmede in spoštovanje prevodu, je pokazal Obradovič s svojimi monumentalnimi izdanji »Ane Karenine« in »Bratov Karamazov«, kar je treba

poudariti, in z njimi pripravil teren za nove založbe, ki so stopile na njegovo pot. In ena prvih je bila »Založba Modre ptice«, ki si je postavila načelo, v rednih izdajah izdajati prvovrstna dela v prvovrstnih prevodih kakor tudi istotakih knjižnih oblikah, poleg največje možnosti nabavljanja. V svojem prvem poslovnem letu je izdala »Modra ptica« štiri redne knjige pisateljev Hamsuna, Čehova, Galsworthyja in Meriméeja. Na podlagi teh rezultatov jo hočem oceniti predvsem po načinu izbere, po notranji vrednosti prevodov in njih prinosu k domačemu lit. kulturnemu razvoju; to je: soditi hočem absolutno in relativno, in po tem karakterizirati tudi založbo samo.

Najpozitivnejša knjiga tega leta je vse-kakor Hamsunov roman »Blagoslov zemlje«, ta epopeja primitivnemu življenju, vdanosti materi zemlji, ploditeljici našega blagostanja in duhovnega uravnovešenja. Moderna Georgicon. Odklon od špekulacij današnjega pridobitvenega sveta v samo osnovo življenja in v bistvo pridobitve materialnega blagoslova, ki je: večno jemanje in dejanje, večno sodelovanje človeka z zemljo. Simbol zemlje: to je skup vseh pristnih sil, ki so zgoščene v obeh elementih stvarstva, v duhovnem in stvarnem, v človeku in prostoru, v subjektivnem i objektivnem, ki si med sabo ne nasprotujejo, ampak dopolnjujejo, vse v cilju, da se more mala živa elementarna celica razviti v višji, kompliciranejši organizem. Kakor roža iz klice v plod, tako človek-edinec v družino, in tako način življenja iz nomadstva v kmetištvo in odtod v industrijo, vse pa po kategoričnem imperativu organske rasti: za vsak del materialnega blagostanja, vzetege zemlji, se plača protivrednost napora, za vsako duhovno uravnovešenost pokorščina višjemu redu. Vsaka neorganska pot, bodisi špekulacija v tvarnem ali zločin (umor otroka) v duhovnem življenju, se kaznuje. To je veliki etos blagoslova in kazni te Hamsunove zemlje, v tem je sodobnost pisateljeva. Dobro je, da smo dobili prevod tega dela v času, ko dobivamo Reymontove »Kmete«, oba stebra novejšje kmetske povesti, označena kot taka po Noblovi nagradi. Ni pa mogoče tajiti, da je Hamsunova epopeja bolj materialnega, teznega značaja kot Reymontova, kajti vodilna misel pri H. je vendarle, kako tesno, iskreno sožitje z zemljo in nje-

nim naravnim etosom, ki je sicer nagonski, pa ni naturalistično-subjektivističen, privede človeka do notranje sreče in materialnega blagoslova. Nasprotno pa je pri Reymontu samo boj duhovnih elementov, borba individualizma z objektivnim zakonom v človeku, da se notranji osebni kaos uredi in podredi temu mirnemu in strogemu etosu zemlje, kakor ga je označil prej, in katerega glavna sila je — delo, delo v potu svojega obraza, v pozabi osebnih, manjpomembnih muk, kamor spada tudi subjektivistično v erotiki.

Galsworthyjev »Temni cvet« je nasprotnega značaja: sprostitve vsega subjektivnega v erotiki. Proti visoko-idealistični animalosti zemlje in njenih prvotnih ljudi pri Hamsunu, ki da Izaku prvo žensko, ki jo sreča, za ženo — nosilko spola kot takega, da se plodi in da ob njej v naravno monogamični zavesti živi in se z njo vred bori za dostojen obstanek družine, za življenje, ob katerem so vse subjektivne želje drugotne, pa je Galsworthy svojo romanizirano novelo, prav tako polno poezije in sočnosti, spočel iz nasprotnega naturalističnega vzgona človeka, iz sproščanja individualizma, ki naj se nujno uveljavi kljub vsem moralnim in stanovskim oviram. V tem je »Temni cvet« tudi pravo nasprotje postavim Baringovi »Daphni Adeani« (Modra ptica 1931), kakor tudi Reymontu, po katerem je vzel razdelitev povesti v letne čase. Ti pri njem simbolizirajo nekako rast in padanje erotičnih strasti: iz pomladne idile v kulminacijski letni razpal, odtod v jesensko neodločnost, ki zamre v uspavajoči zimski zakonski idili. Proti »modremu cvetu« romantične eterične erotike je Galsworthy postavil svoj »temni cvet« prave narurne ljubezni. Vendar pa je Galsworthy kljub vsemu veliki idealistični borec za človekovo osebnost, za individualističen etos, za brez-pogojno odkritosrčnost izživljanja človeških čuvstev v sebi i družbi, čeprav propade vse izven njega. Vrednote razen v osebnosti človekovi ne eksistirajo: v njej sami je njen bog. Naturalistični etos. S propadanjem notranje sile v človeku propada tudi on. Tako se tudi v junaku »Temnega cveta« sila erotičnega individualizma izčrpa po prirodnem zakonu pojemanja sil, jesenske utrujenosti, in podleže končno — v njegovem smislu

vsekakor banalni — zimski idili. Njegov nadčlovek postane nezvest sebi, slabič, kajti zmaga Silvinega trpljenja pomeni vsekakor polom njegove osebnosti. In tega G. gotovo ni hotel. Potrdil pa je le, da je trpljenje večja vrednota kot izživljanje, na drugi strani pa, da so človeška čuvstva spremenljiva kot letni časi. Življenjski fluid se je iztekel v pesek, ne da bi rešil osebnosti, oz. dokazalo se je, da je življenje močnejše in gre svojo pot preko človeka. Mistika življenja je absolutna, in človek je njega igrača.

Obe nadaljnji knjigi, Čehova »Anjuta« in Meriméejeva »Šentjernejska noč«, sta drugačnega porekla in tudi pomena. Če sta prejšnji knjigi izraz evropske sodobnosti, čeprav v kontrastih, ti dve izražata preteklost in pripadata preteklosti. S tem sicer ni rečeno, da ne bi smeli iziti slovenskem prevodu, kajti kot literarni deli sta vredni obe, tudi Merimée, da se prečitata; celo mojstrsko karakterizirata človeka, ki je živel na dveh čudovitih prelomih, na zadnjem robu propadajočega pesimističnega pozitivizma, preden je omahnil v optimistično afirmacijo življenja, in na prvem vstopu vanj, ko se je iz romantičnega, gorkopatetičnega religioznega navdušenja zaenkrat še uravnovešal v sredini med skepticizmom in pozitivizmom. Iz novel v zbirki »Anjuta« vidimo tipičnega Čehova, ki razkrajja filozofijo ruskega inteligentnega lenuha fin de siècle in ga mota v življenjske pasti, iz katerih razum več ne najde poti niti s pesimističnim stoicizmom, in se le v norcih da slutiti neka nova metafizika, v katero pa niti Čehov ne veruje (Šesti oddelek). V zadnjem obupu, ki se polašča Čehova ob brezvrednosti, praznoti in komediji ruskega življenja, rešuje Čehov svojo moč v ironiji (Dolgočasna historija) in cinizmu (Kameleon) ter v zdravniškem atomiziranju življenja v študijske svrhe. Vsi njegovi junaki so življenjski ponesrečenci, karikature, in le eden se napol reši v »dvoboju«. V teh sicer finih in psihološko čudovito zanimivih črticah, se nam jasno kaže zadnji stadij ruskega pozitivističnega meščanstva tik pred katastrofo, ki smo ji bili priča. Vsi ti ljudje so samo podaljšek in zadnja oblika ruskih ljudi iz rodu Oblomova in oblomovščine, kar znači: filozofiranje brez volje, življenjsko utrujenost, pesimizem, racionalizem brez re-

ligije. In knjiga, ki nam danes nudi vse te že premagane duhovne napore, ni sodobna. Pač pa daje inteligenci, ki ne čita samo zgodb, dober pogled v mojstrstvo čehovske novele, v njegov razrvani čas in v njegovo osebno tragiko: biti v tako majhnem času tako velik umetnik.

Meriméejeva »Šentjernejska noč«, ali kakor se v originalu nazivlje »Kronika Karla IX.«, se mi nikakor ne zdi niz zase stoječih scen, kronika, ampak dobro zgrajen roman s strnjenim notranjim dejanjem in zase popolnoma zaključena — umetnostna celota. Realistično opazovanje je še zelo natrpano z romantičnimi scenami in možna bi bila slogovna primera med njim in Pregljem. Vsebina pa je historična borba med francoskimi katoličani in hugenoti, ki je dosegla vrh v znanem pokolju v šentjernejski noči. Merimée jo kot romantik smatra za strašen izbruh podtalno zatajevane skupne sile naroda; kot skeptik z nevero v vsako velikost pa prikazuje tako strašno-sveto borbo kot rezultat dvorskih spletk in katoliške politike, ki nima nikakih religioznih osnov. Pri tem je v toliko pristranski, da priznava hugenotom zavest religioznega čuvstovanja, katolike pa razkriva kot v osnovi nevernike in dvomljivce, religiozno indiferentne. Tako je knjiga vendarle protikatoliškega značaja, jasno pa religiozno indiferentna, kar nikakor ne odgovarja duhu dobe, v kateri je verska intoluranca imela tudi globlje temelje. Zdi se, da je Merimée z gledišča svoje poromantične dobe pisal historijo protireformacijskih bojev. Tako je lik Georgea Mergy-ja, katolika iz forme, notranje dvomljivca in nevernika, sovražnika duhovnikov, eden prvih in pravih tipov splošnega religiozno - indiferentnega »liberalca« iz prejšnjega stoletja. Zato prav tako kot Čehove novele tudi ta roman nima sodobne orientacije, dasi obravnava za sedanjo dobo aktualno snov. Njemu nasproti bi hotel človek pokazati Durychova »Tavanja«, ki prikazuje isto dobo v povsem drugačni luči. Ta bi bila za nas novost, Meriméejeva pa nam je znana že iz vse preteklosti, proti kateri se je obrnil ves evropski povojni človek. Zakaj naj bi samo mi živeli iz starega duha?

Take so redne knjige Založbe Modre Ptice v preteklem letu, v prvem letu njenega delovanja. Kot vidimo, je založba realizirala

svojo težnjo po izdajanju — če ne vseskozi prvovrstnih — vsaj umetnostno neoporečnih del, v lepih izdajah in lepih prevodih. Izdateljstvo pa nima nikakega kritičnega literarno-idejnega pravca pri izboru del, razen nekega umetnostnega eklekticizma, ki se mu ne upira razvrščanje najrazličnejših dob in najrazličnejših nazorov drug ob drugega, ampak mu je to mogoče celo namen. Tako je postavila Hamsuna ob Galsworthyja in obema nasproti Čehova in Meriméeja, in temu zopet popolnoma nasprotnega duha Baringa in Lagerlöfove. Založba na tak način, ko vtis ene knjige izpodbija drugo, ne more imeti močnejšega lit. tvornega, prodornega značaja. To njeno pomanjkljivost in kritično neusmerjenost so hotele izpolniti druge založbe (Jugoslovanska knjigarna in po njenem zgledu Tiskovna zadruga), ko sta ostro ločili ideološki sodobni roman od dobrega čtiva in lit. zgodovinskih spomenikov preteklosti. Pri prevajanju naj bi veljalo načelo, da se prevaja to, kar nam je nujno potrebno, da dosežemo sodobni evropski standard, da se z najnovejšo miselnostjo oplode domače umetniške moči in usmerijo v to evropsko duhovno problematiko. Iz preteklosti pa to, kar ima življenje za sodobnost. »Modra ptica« je samo deloma izpolnila to nalogo; zasluži pa vsekakor veliko kulturno priznanje, da je znala uvesti dobro knjigo v ljudstvo in da je v knjigotrštvu uveljavila načelo »lepe knjige« in jo popularizirala v najširše plasti. Pač pa ostane s tem problem njene revije še vedno odprt.

Tine Debeljak

Rabindranat Tagore: Dom in svet. Po angleškem besedilu poslovenil Vladimir Levstik. Sodobni roman. Založba Tiskovne zadruge v Ljubljani, 1950. 262 strani.

Kristus je oznanjajoč človeštvu blagovest »odklonil politični razgovor«, ker je hotel odrešiti le človeka, sedaj pa prihaja po Gandiju in Tagoreju nov evangelij iz Indije, ki meče jarko luč predvsem na državne in narodne tvorbe Evrope. Evropejcu je moralnost posameznika do potankosti izdelana, a njegove velike tvorbe so osnovane na zunanji moči, na laži, zavratnosti in — neumnosti. Komaj se še zavedamo, da je moralnost za državo, narodnost, domovino enako nujna kot za posameznika. Neusmi-

ljeno misleči duh Tagoreja odgrinja pred nami problem indijske nacionalnosti »domovine«, ki bi se rada okoristila s to evropsko idejo, tako grdo posvaljkano v njegovih proroških očeh. Ideal njegovega človečanstva in domovine sta prostost in resnica. »Če sam dosežem prostost, je moram pustiti tudi drugim. Pravo prostost dosežem, ko izpustim ujeto ptico in raztrgam spone lastnega pohlepa, kajti moč odpovedi je najvišja. Evropski človek pa je spravil sebe in domovino na rob propada; ker ga določa strah pred višjo oblastjo, je dal uspevanja suženjstvu in trinoštvu. — Nesmrtni so ljudje, ki umro za resnico, a suženjski oni, ki jim je navdušenje in iluzija več kot resnica; kdor pridiga, da imajo vsi pravico do lastnine, ne sme biti sam tat. Neresnica in suženjstvo pa sta glavni sestavini evropske politike.« V nešteto varijacijah osvetljuje Evropejca, ki si je namesto resnice naredil domovino — malika in ne spozna, da je trinoštvo za domovino trinoštvo zoper domovino. V bistvu je ta miselnost nekak stoicizem odpovedi, zelo blizu Tolstojevemu: »Ne ustavljajte se zlu«, a v svoji neizčrpni igri pojmov spominja bolj kot na novega odrešenika iz svetovne zmede na duševnega klovna, ki mu le od daleč plava senca realne dejavnosti. Za nas je to statično mišljenje v pojmih kos novo odkrite antike in srednjega veka, ki ga ne giblje dinamika realnosti, ampak absolutnost in neskončnost pojma. Indijski duh je v svojem panteizmu vendarle v realnosti neokreten, zato je tudi resnično dejanje povesti okrnjeno in se ne more razviti, kot bi bil ta absolutni duh sterilen za plodno delo.

Realno dejanje se vrši v zakonskem trikotu, v katerem hišni prijatelj ob času nacionalnega gibanja z laskanjem vzbuja samozadovoljno domišljavost maharadževe soproge, da se začuti kot utelešeni simbol domovinske svobode in zraven seveda še bolj njemu sorodna duša. Bil je dom, ki so v njem vsi trije doživeli spremenjeno bitnost, ko da so izrvani iz domačije; zato odidejo v Kalkuto — v svet, morda se jim tam vzbudi melodija, ki bo oba soproga združila ali razgnala. Antiteza dom in svet pa zavzame v teku povesti obširne dimenzije primere med indijsko in svetovno kulturo.

Indijsko gibanje nam zrealijo trije značaji: V Čandranat babu živi stara in-